

בעזרת הצור
תמים פעלו

(וזלף ב')

עניינא דיומא

ענייני המועדים
בדרך הלכה אגדה ומוסר

שנאמרו בס"ד על ידי המלמד

הרב דוד הניג שיזוי

שנת תשס"ז - תשע"ב

בהת כלל חסדי מדיען עילית

חודש אלול

חודש אלול - ימי רצון

חודש אלול נקבע לימי הרחמים והסליחות וג' סיבות בדבר:

1. הימים האלה הם ימי רצון מימות קדם בימי משה רע"ה, כשחטאו ישראל בעגל מפני שטעו בחשבון ארבעים יום הראשונים, עלה משה אל ההר עוד ב' פעמים - ארבעים יום, והתנפל לפני הקב"ה לבקש רחמים וסליחה על חטא העגל, והמ' יום האחרונים היו ברצון לגמרי, שה' סלח להם לגמרי. עלייתו זו השלישית הייתה בראש חודש אלול וירידתו ביום הכיפורים שאז אמר ה' "סלחתי כדברייך". ולכן נקבעו ארבעים ימים אלה לימי רצון לדורות, לתשובה ולכפרה על חטא.

2. מפני שהוא חודש לפני יום הדין. שיתפנו את הילדים בדבר מדאיג שכל בני התלמוד תורה מודאגים הימנו, על צו התייצבות לבית משפט - משפט למנהלי החיידר מלמדי החיידר וכל הילדים וכו', והתאריך קרב ובא, אח"כ הוספנו לומר שאין הדבר רק לחיידר שלנו אלא לכל החדרים במודיעין עילית, בארץ ישראל ובכל העולם וכו' וכו'...

תיארנו כל מיני מאורעות קשים אשר אירעו בשנה זו החולפת, כל אלו נגזרו בימים נוראים של השנה החולפת, ומידה טובה מרובה, כל הטוב השמחות והנחת - כל אלו מקורן בימים נוראים של שנה זו החולפת.

נתן לנו הקב"ה מתנת חינם והיא "התשובה" שיכולה לכפר על מה שעשו ולהביא עלינו כתיבה וחתימה טובה. אין לשער את גודל המתנה של תשובה, והרי אצל מלך בשו"ד, אם בא אחד ועשה נגד רצון המלך - הרי הוא מורד במלכות, ולא קיים אצל מלך בשו"ד חרטות והתנצלויות ואין כאן לא סליחה לא מחילה ולא חנינה, המורד במלכות חייב מיתה ללא פשרות. וכאן באים אנו לפני "מלך מלכי המלכים" אשר חטאנו לו, (ואין להשוות חטא לפני מלך בשו"ד לחטא אשר לפני ממ"ה, בפרט כאשר אנו משתמשים בידיים שהוא נתן לנו, ובזה אנו חוטאים), ולא חטא א' ולא שנים אלא רבו מספור. מ"מ נתן לנו ה' את האפשרות לחזור בתשובה לפניו ויסלח לנו ויכתבנו בספר חיים טובים.

3. מפני שהוא חודש האחרון בשנה. וכידוע שכל סוף זמן הוא עת מסוגל לתשובה: בסוף היום - לפני השינה, ידוע מקר"ש שעל המיטה מהאריז"ל עם וידוי. בסוף השבוע - ערש"ק עם חשיכה, וי"א בשב"ק בסעודה שלישית עת רעוא דרעווין. סוף החודש - ערב ר"ח ידוע על סדר יו"כ קטן הנהוג בהרבה קהילות בכל ער"ח. כמו"כ בסוף השנה - נקבע כל חודש אלול לזמן תשובה.

ואף על פי שהתשובה טובה ומקובלת בכל עת - ימי אלול מוכנים ומסוגלים יותר לקבלת התשובה, לפי שבימים אלה מתעוררים הרחמים למעלה והיד פשוטה לקבל שבים.

תקיעת שופר בחודש אלול

כל יום אחרי תפילת שחרית תוקעים בשופר, ארבעה קולות: תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה. ותקיעת שופר זו אינה חובה מן התורה כבראש השנה אלא מנהג ישראל הוא. (מ"מ הדגשנו שגם במנהגים אין אנו מזלזלים ח"ו, אותיות מנה"ג בהיפוך = גהנ"ם).

ב' טעמים לתקיעת שופר בחודש אלול:

א. כשעלה משה רבינו להר בראש חודש אלול לקבל את הלוחות השניות, תקעו שופר במחנה להודיע לכל בני ישראל שמה עלה למרום ולא יבואו לטעות עוד אחרי עבודה זרה. לפיכך נהגו

ישראל שיתקעו בר"ח אלול כדי להזכיר על עלייתו של משה, שאז שבו בני ישראל מחטא העגל, ונתכפר להם העוון לסוף ארבעים יום. וזכרון זה מעורר ומחזק את האדם לתשובה.

ב. כדי להזהיר את העם על יום הדין הקרב ובא ולעוררם לתשובה. כי כן טבע קול השופר להחריד הלב, כמו שכתוב (עמוס ג): "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו" (ופשוטו היינו שאם נשמע קול שופר כנראה ישנה צרה או מלחמה, אבל חז"ל דרשו מכאן שעצם קול השופר לעורר לתשובה בא). ולשון הרמב"ם שקול השופר מכריז ואומר: "עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה".

והנה בקלות אפשר להתעלם ממשמעות קול השופר, ולהיצמד לטפל שבו - האם תוקע יפה או לא. אלא שהחובה עלינו לשים לב שהשופר בא להזכירנו שהנה קרב ובא יום הדין הגדול והנורא. וביארנו זאת עם המשל הידוע: לפנינו בעוד בתי העיירה בנויים היו מעץ, וטרם הוקמו חברות מכבי אש ולהן מכוניות כיבוי משוכללות - הדליקה היתה אסון. ואם פרצה שריפה מיד הניחו כולם את עסקיהם השונים וחשו מהר עם ספלים ע"ג ספלים של מים לכבותה, ואלא איך היו מודיעים על שריפה? ע"י שהיה אחד תוקע בחצוצרה, ואז ידעו כולם להביא מים. פעם ארע שעלם צעיר מכפר רחוק התארח בעיירה, לפתע שמע מאכסנייתו תרועת חצוצרה, בעל האכסניה הסביר לו: "אם פורצת שריפה ותוקעים בחצוצרה מיד היא נכבית".

המצאה מתוחכמת זו מצאה חן בעיניו של העלם והחליט להביא ההצעה בפני בני כפרו, עם שובו לכפר כינס מיד את כל תושביו והכריז: "מעתה אין לנו לחשוש מפני שרפות, עיקבו אחרי וראו כמה מהר אני יוכל לכבות אותה", כך הווה, לא עבר הרבה זמן ואסון האש פקד את הכפר, האש התלקחה במהירות והנער החל לתקוע בחצוצרה בקולי קולות - כל עוד נשמתו בו נפח לתוכה, אך האש לא נשמעה לו כלל, במהירות דלגה מגג לגג עד שכמעט כל הכפר עלה בלהבות. "כסיל שכמותך" חרפוהו וגדפוהו האנשים "כלום אינך מבין שהחצוצרה אינה מכבה שריפה? זהו רק קול אזעקה להעיר את הישנים ולהזעיק את האחרים לחוש לכבות את השריפה".

כך אותם יהודים המסתפקים רק בתקיעת שופר, ואינם שבים בתשובה - דומים לאותו עלם סכל - כי מטרתו של השופר: קול השופר מכריז ואומר - "עורו ישנים משנתכם..." וזה שאינו לוקח התעוררות זה בליבו, אינו אלא כמו אותו עלם כסיל אשר "לא יבין את זאת".

עבודת חודש אלול

ימים אלו הם עבודה של "תשובה ותפילה וצדקה". אשר על אלה נאמר ש'מעבירין את רוע הגזירה'. לכל א' מג' הדברים הנ"ל יש את הפסוק המרומז בו א"ל'ו'ל:

תשובה - ב"פרשת התשובה" בסדר נצבים כתוב: "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" ראשי תיבות אלו"ל, - שבחודש אלול הוא זמן להתחזק בתשובה. הפסוק הזה מבשר: שאם אנו משתדלים ומתחילים לחזור בתשובה אזי ה' יגמור בעדנו והיינו "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" פירושו = שה' יסיר את רוע וסתימת הלב שיוכל לחזור בתשובה שלימה, והוא לאחר שהאדם יתחיל. וכמאמר חז"ל "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כחודו של אולם". חודו של מחט כה קטן שבקושי נראה לעין, והקב"ה אומר לנו שנפתח פתח כזה - ואזי יפתח לנו פתח גדול, לא נקט פתח בית... אלא פתחו של אולם שהוא פתח גדול מאוד, שכן לאחר שאנו פותחים בתשובה, הרי הסיוע גדול כפתחו של אולם. (ידוע מצדיקים שאכן באמת צריך רק חודו של מחט, "אבער די לאך דארף זיין אדורך און אדורך").

תפילה - אני לדודי ודודי לי (שה"ש ו) - ראשי תיבות אלו"ל, כמה ש'אני' מתקרב בתפילה אל 'דודי' - אהובי, כך 'דודי' לי, יכתבני בספר חיים טובים.

צדקה - ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ראשי תיבות אלול - שבחודש אלול מרבים בצדקה בכדי להעביר את רוע הגזירה. וביארנו שצדקה לא מתקיימת דווקא בממון אלא גם בווייתור כל שהוא, אינו משאיר לעצמו הכל, או להגיד מילה טובה לחבר או לאח או לומר שלום לחבירו וכדו', כל אלה בכלל צדקה. ולפעמים הוא בדרגה יותר גבוהה מלתת מכספו לצדקה, מפני שבאלו הנסיון לפעמים יותר גדול.

עוד רמז בשם החודש 'אלול', אלול - לשון ארמית הוא זה, ומשמעו: התבוננות חיפוש וחיטוט: כמו שנאמר "ויתרו את הארץ" ומתרגמין: "ויאללון ית ארעא: - שכך הוא עניינו של חודש זה, התבוננות הלב וחיפוש בכל מעשי השנה וכל דבר פשע אשר בהם - לחפור, ולעקור מן הלב ולשוב אל ה'. והאמת שהרמז של אלול אני לדודי ודודי לי הוא כלפי כל עבודת חודש אלול שבו כנסת ישראל מתקרבת אל דודה שהוא הקב"ה: ואף הקב"ה מתקרב אליה באהבה ובחיבה. והרמז גם בסופי תיבות של פסוק זה ארבע תיבות אלה מסתיימות כל אחת באות יו"ד, "אני לדודי ודודי לי" וארבע פעמים יו"ד מספרם ארבעים, רמז לארבעים הימים שנועדו לתשובה, מראש חודש אלול עד יום הכיפורים.

סיפרנו משל בענין זה: ילד שיחק לבדו על חוף הים, כאשר שאר חבריו משתובבים בצהלה במרחק ניכר מהנער הבודד הזה. ניגש אליו אדם מבוגר ושאלו: נער צעיר, מדוע הנך משחק כאן לבדך? מדוע אינך מצטרף לחבריך שהתרחקו מן החוף ומשחקים להנאתם בצל העצים? אל דאגה, השיב הילד הצעיר. אני משחק כאן משום שאני מצפה שאניה תעבור כאן ואז אוכל להניף את הדגל שלי לרב החובל.

חיך האיש לשמע דברי הילד ואמר לו: היאך הינך מעלה על דעתך ענין כזה, הרי האניות אינן יכולות כלל להתקרב לחוף. אמנם ישנה ספינת נוסעים גדולה מאוד העוברת בלב ים, אך אין שום טעם שתמתין לה. הינך יכול איפה לחזור ולשחק עם חבריך. לא, זוהי בדיוק הספינה אשר לה אני מחכה! השיב הילד בלהט, אני מחכה שאוכל להניף את הדגל שלי לרב החובל של ספינת הנוסעים שעליה דברת, ואז הוא יניף לי בחזרה בדגל. זה מגוחך, אמר לו האיש, רב החובל של האניה הגדולה הזו הינו אדם חשוב מאוד, מסופק אני אם יכול אפילו לראות אותך ממרחק רב כזה. מכל מקום אינני יכול להעלות על דעתי סיבה כלשהי שבגללה הוא יסתכל לכיוון הזה בכלל! ברור לי שרב החובל לא רק יחפש אותי, אלא יודע אני בבירור שכאשר יראה אותי מניף דגל לעומתו הוא ישמח מאוד. כי הוא יבין שהדגל הוא ביטוי לגעגועי אליו וכביטוי לשמחתו ולאהבתו שתתפרץ גם הוא ינופף לי בדגל! אמר הילד בביטחון רב.

כיצד הנך יכול להיות בטוח כל כך במה שאתה אומר? התפלא האיש. הביט הילד בעיני האיש התמה ובבת צחוק על פניו אמר בפשטות: מפני שרב החובל הוא אבי.

הנמשל: כולנו בנים למקום, והקב"ה (רב החובל) בטובו ובחסדו מחפש אותנו ממכון שבתו בגבהי מרומים. ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו. אם רק נעמיד עצמנו במקום ובמדרגה שמהם יובן שאנו מצפים לו ונושאים את עינינו אליו בבחינת "אני לדודי", מיד יניף אף הוא יתברך את דגלו לעומתנו ויקבלנו באהבה ובשמחה. ואין אנו צריכים ליותר משתי המילים: - "דודי לי".

באותו מקום בשיר השירים בו נאמר הפסוק המגדיר את עבודת חודש אלול, "אני לדודי ודודי לי". שם נאמרו עוד הרבה פסוקים המאריכים בענין הקירבה של הקב"ה אל בניו, וכפי שנאמר: "קול דודי דופק פתחי לי" הקב"ה בכבודו ובעצמו, כביכול בא לעוררנו מתרדמת הזמן, לשוב אליו יתברך.

ולא זו בלבד, אלא שמצינו אף שהפסוק מדבר בלשון יחיד, "פתחי לי", ולא נאמר פתחו לי, שלכל אחד ואחד מישראל בא הקב"ה בפרטיות, ודופק על דלתות לבו. פסוק זה מלמדנו את גודל רחמיו יתברך עד אין קץ מצד אחד, ומצד שני את עומק התביעה על האדם המתרשל מן התשובה מאידך. משל למה הדבר דומה? לאב שהיה שנים רבות בארץ רחוקה, ולו בן יחיד. לימים תכפו עליו געגועיו לבנו, נמנה וגמר אומר לנסוע לבקרו. ואכן, שלח מכתב לבנו יחידו כי ביום פלוני בשעה פלונית יבוא לראותו, והוסיף וכתב לו שהוא מתגעגע אליו עד מאוד. בזמן המיועד עלה האב על סיפון האונייה בשמחה עצומה, עם הרבה מתנות לבנו יקירו, וההתרגשות היתה עצומה - כי הנה עוד כמה ימים והוא כבר יראה את בנו יחידו, וכמובן כל ימי הפלגתו בספינה וכל מחשבותיו היו על אודות בנו. והנה האניה נכנסת כבר אל הנמל, הוא ממנה לקחת את חפציו, כדי להקדים ולפגוש את בנו, שבוודאי מחכה לו בחוף הים, במקום ששאר בני אדם מקבלים את יקריהם, ויפן כה וכה, אך אין - בנו איננו... חשב האב אולי בנו מחכה לו בתחנת הרכבת שבעירו, פנה לרכבת בכדי להגיע לעירו של בנו, ושוב הגעגועים מתגברים אל בנו, אך כאשר הגיע וירד לרציף ראה שציפיותיו היו לשוא... אילו היה זה איש זר, היה הופך פניו ושב לביתו. אך אב שרחמיו על בנו מרובים, וגם געגועיו מרובים, אינו נוהג כן, אלא תכף נוסע לבית בנו כדי לראותו. בעודו בדרך חושב הוא טוב על בנו, שמא קרהו איזו תקלה וכדומה, אך בזאת לבו בטוח - כשיבוא לבית בנו, ודאי יראנו ממתין לו למטה בחצר!!! אך לשוא - גם כעת הבן איננו. כאן כבר עלתה חמתו של האב - גם בחצר למטה הוא כבר לא יכול לחכות לי?!... אבל לאחר מחשבה הסיק, שאם כבר הגיע עד הנה, אין לו מה להפסיד... ולכן החליט לעלות אל הבית. ואכן הוא עולה לקומה השלישית, הדלת נעולה, הוא נוקש קלות, ומדמיין לעצמו את ההנאה שתהיה לו בעת שבנו יפתח את הדלת במהירות, והוא ימצא שולחן ערוך במעדני מלכים שהוכנו לכבודו, להחיות את נפשו מן הדרך הארוכה. אך לא... אין קול ואין קשב - הבן יש... כאן הפך האב את פניו ברגזה וסב על עקבותיו! ומעתה נתאר לעצמנו, איך היה מרגיש האב לו היה מתחיל לדפוק בדלת בחוזקה, והבן היה מתעורר ואומר לאביו דרך החור שבדלת - אבי אבי... מה ראית לבוא אלי כ"כ מאוחר בלילה? הלא כבר אני לבוש בבגדי שינה, איך אני יכול עתה לפתוח לך את הדלת? הלא לא רק שהיה הולך מבית בנו לאלתר, אלא שלעולם כבר לא היה רוצה לראות את פני בנו החצוף והעצלן. הבן קם בבוקר מחפש את אביו אך לשוא עמלו, את אביו כבר לא ראה, אביו כבר בדרך חזר לחו"ל....

הנמשל: אבינו שבשמים - רחמיו על בניו היחידים מרובים למעלה מהשגתנו!! "חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו" - מפרשים: שכמה שנחשוב ונשיג עוד ועוד את גודל רחמיו של הקב"ה, כמה שנתבונן ונראה את החמלה הגדולה, עדיין "ויתרה" יש עוד רחמים! ללא קץ וגבול. הבה נתבונן כיצד היא הנהגתו של השי"ת אתנו, מה רבים רחמיו, ולעומת זאת מה מעשינו אנו... הנה הקב"ה מודיע לנו על ידי השופר שהוא הולך להגיע אלינו עם הרבה מתנות חיים טובים פרנסה בריאות... במקום שנטהר עצמנו לפני הימים הנוראים - עת אשר אבינו שבשמים, נמצא וקרוב אלינו, במקום שנעמוד הכן לקראת בואו של אבינו מלך מלכי המלכים, הרי שהימים הנוראים הגיעו זה מכבר - ועדיין אין אנו מתעוררים מתרדמתנו. והקב"ה ברחמיו המרובים, כביכול בא ודופק לכל יהודי על דלתות לבבו הנעולות במסגר ובריח, ותקיעת השופר של חודש אלול הוא ה"קול דודי דופק" שבא לעוררו לחשוב על מצבו, כדי שישב בתשובה!!! הבה ולא נהיה כאותו הבן שממשיך לישון ואינו מתפעל גם כאשר אביו דופק אצל פתחו, ולא נאבד את ההזדמנות.

מנהגי חודש אלול

סיכמנו ה' מהמנהגים שנוהגים בחודש אלול:

1. מנהג הספרדים - שמתחילים הם באמירת סליחות מתחילת חודש אלול.
2. מר"ח אלול עד שמחת תורה, אומרים בקהילות האשכנזים בכל יום אחרי תפילת שחרית וערבית (או מנחה) מזמור כ"ז בתהלים: "לדוד ה' אורי וישעי", ביארנו במקצת את הפסוק הראשון "לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד" ביארנו את הפסוק "כי יצפנני בסוכה" שה' מגין עלינו ומושיע אותנו בכל עת. מנהג אמירת מזמור זה נתיסד על פי המדרש "ה' אורי" - בראש השנה. "וישעי" - ביום הכפורים, ואח"כ: "כי יצפנני בסוכה" - רמז לסוכות, (לול"א =אותיות אלו"ל).
- ובספר שם טוב קטן: "כל האומר מזמור זה מר"ח אלול עד שמח"ת, אפילו גזירה רעה נתונה על האדם מן השמים, יכול לבטלה. ומבטל מעליו כל גזירות רעות וקשות ויוצא בדימוס זכאי בדין.
3. כשכותב אדם אגרת לחברו, צריך לרמוז בו בתחלתה או בסופה שהוא מבקש עליו רחמים ומברכו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה, להיכתב ולהיחתם בספר חיים טובים. ותכלית דבר זה להזכיר לעצמו ולאחרים שהנה ימי הדין הנוראים עומדים אחרי כתלנו, ויש להתכונן לקראתם בתשובה ובבקשת רחמים. בליקוטי מהרי"ח מביא לזה רמז מהפסוק: "וישאלו איש לרעהו לשלום" ר"ת אלו"ל.
4. תקיעת שופר בכל יום מחודש אלול (חוץ מער"ה, אשר יבואר עוד בעז"ה).
5. אמירת י' פרקי תהילים בכל יום. וחשבון י' פרקים לשלשים ימי חודש אלול מגיעים לסך ש' פרקים שהיא בגימטריא ובמנין "כפר" דהיינו שמבקשים מאת ה' שיכפר בעדנו. ובליקוטי מהרי"ח מביא גם לזה רמז מהפסוק: "ויאמרו לאמר אשירה להשם" ר"ת אלו"ל.

הזמן לתקן פגמי הנשמה

צדיקים האריכו במשל למלך אחד שהיה לו בת יחידה וחביבה אצלו. ובת מלכים בודאי היא יפת תואר מאוד ומזגה רך וקלוש הכל בתכלית היופי. וכשרצה להשיאה לאיש אמר בדעתו אם אשיאה לבן מלכים אפשר לא יהיה יקרה נפש בתי בעיניו כל כך להיותו נכבד בעיניו מאוד ולא יתן עיניו אליה להביט על כל הצטרכותה הנצרך לה לפי מזגה וטבעה הרך על כן אשיאה לבן כפר איש שדה ואצלו תהיה נכבדה ויקרה מאוד להיותו זוכה לישא בת מלך ויתן נפשו עליה יומם ולילה להביט על כל ענייניה והצטרכותה יומם ולילה וימסור נפשו ונשמתו עליה בכל יכולתו ומאמצי כוחו. כך עשה, השיאה לבן כפר וצוה לו עליה זה וזה תתן לה מזונתה בכל יום כי לא תסבול מזונות הגסים לגודל רכותה וזכותה. ובזה ובזה תלבישנה שלא תלבש בגדים עבים שלא תוכל בשרה לסבלם. ותשמרנה מכל דבר רע המזיק לה כי הלא בתי היא מזוככת בתכלית הזיכוך. והבטיח לו טובות רבות מאוד אם יעשה לה כן, ולהיפך אם לא יעשה יעניש אותו בעונשים קשים ומרים. ויהי כאשר לקח בן הכפר הזה את בת המלך. אם עשה כדבר המלך ודאי טוב לו וטוב לבת המלך, וכלום חסר מבית המלך והמלך מטיב עמו בתכלית ההטבה כיד המלך. אבל אם בן הכפר הזה שוכח מה יש לו בביתו וכי בת מלכים היא והוא הולך בשרירות לבו ואינו מביט עליה כלל אם אוכלת או לא ומה היא לובשת. ועובר כמה ימים שאינה אוכלת כלל, ולפעמים כשמזכיר את עצמו - הוא מאכילה מאכלים עבים וגסים מלוכלכים בטיט ועפר ומעורב כל מיני צרורות ואבנים וכדומה, ועל ידי זה מתקלקלין אבריה הפנימיים, ומחמת הכאב והצער פניה משתנים לשחרות עד שלא ניכרה בחוצות אם היתה בת מלך מעולם, וכמו כן מלבישה לבושים עבים וגסים עד שהוא מגיעה ללבושי שק ולבדים הקשים עד שגם בשרה מבחוץ נתמקמק ונטשטש ואינו שומרה מדבר המזיק לה והיא נחלשת ומוכת במכות ופצעים מכל דברים הרעים בכל בשרה, ומכף רגל עד ראש אין בה מתום פצע וחבורה ומכה טריה.

ויהי בהשמע הדבר הזה אל המלך, הנה עם כל זה המלך הוא הטוב בתכלית הטוב, אינו שולח אחריו בפתע פתאום להביאו אל המלך, כי אם שולח אליו לאמר אשר בעוד ל' יום וכדומה יבוא אל

המלך. ועל ידי כן הבן כפר הזה נותן אל ליבו מה עשה עד הנה ומה יעשה לו על זה ואיך יבוא אל המלך בלבוש שק, ומתחיל לרפאותה במעט מעט מן המכות ומן הפצעים ומאכילה ומשקה בדברים היפים לה ושומרה מכל דבר רע ועושה לה חפצה ומלבישה לבושי כבוד ועושה לה פנים שוחקות קצת ומביאה לבית המלך למועד הקבוע הריהו קצת שש ושמח, ובזה חמת המלך שככה במקצת, ומחזירם אח"כ לביתם בכבוד כראוי.

אבל אם עדיין לא ישתפר בחודש זה. אז הנה המלך יחרה אפו למאוד. וישלח אחריהם בפתע פתאום ויביאם אליו ויראה את בתו והנה היא מוכה ופצועה פצע על פצע חבורה על חבורה מכה טרייה, ואבריה הפנימיים מקולקלין, והיא נחלשת עד למאוד ומלובשת בבגדי שק. והמלך מתכעס ומתקצף על זה מאוד ותיכף מצוה לרופאים לרפאות את בתו בסמים החריפים מבחוץ. ולבן כפר הזה ודאי עושין לו כראוי לו לאסרו במקום אשר אסורי המלך אסורים שם ולייסרו ולענותו בעינויים קשים ומרים בכל מיני מכות ופצעים ודברים הרעים עדי עד.

הנמשל: כי בת המלך היא הנשמה הקדושה הניתנת באדם שהיא ברתא דמלכא בת מלך עולמים ברוך הוא וברוך שמו... ויפיה ותוארה עד אין קץ... ולא נתנה ה' להמלאכים משרתי עליון, כי אם לגוף האדם אשר על הארץ גוש עפר מן האדמה בכדי שעל ידי כן תיקר בעיניו. וצוה לו עליה לאמר לזונה בדברים הרכים ודקים למאוד הוא עסק התורה... ולהלבישה מלבושי כבוד זכים ונקיים הוא הרמ"ח מצוות עשה שהם נגד הרמ"ח אברים, ושס"ה לא תעשה נגד השס"ה גידים. והזהיר לו שאם יעשה הטוב יהיה טוב לו ולנשמתו, ובאם לאו הרי כל מיני עונשים נגדך ליסרך על ככה. ואם האדם מתנהג כראוי אזי טוב לו ולנפשו בזה ובבא. ואם לאו אין הקב"ה מעניש מיד אלא נותן לו זמן שלושים יום שהוא חודש אלול, אם ישוב....

ניצול ימים אלו של חודש אלול

לניצול ימים אלו סיפרנו משל נורא המסופר בשם החפץ חיים, משל הידוע בשמו "מלך בשדה": משל למלך בשר ודם אשר אהב מאוד את בני מדינתו ורצה לתת להם את כל משאלותיהם, אלא שלא יכלו כולם לבוא לשטוח לפניו, כי כן דרכי המלכים לשבת בכבודם בארמון המלוכה, ולא יוכל כל איש לבוא אל המלך שלא כדת בלי פרוטקציות דרך שרים ועבדים. ועל כן מגודל אהבתו אותם קבע לו המלך מנהג לעבור בעצמו פעם אחת בשנה במדינתו, כדי לשמוע באוזניו את טענותיהם ומענותיהם של תושבי המדינה, ללא מתווכים למיניהם כבשאר ימות השנה. כולם היו יודעים בערך אימתי המלך מגיע, מבררים את המועד המדוייק, ואז היו יוצאים לקבל את פניו.

פעם אחת אירע והמלך נתאחר ולא הגיע בדיוק בזמן הקצוב, כולם המתינו בסבלנות שעות רבות, פרט לאיש אחד שנתיימש והלך לו לישון...

בינתיים בא המלך, שמע את בקשות כולם, ונסע לדרכו. כשהתעורר הלה ורץ בבהילות אל המקום, לא נותר לו אלא לראות את כרכרת המלך המתרחקת בדהרה, ולספוג קיתונות של לעג ובוז מבני עירו, על שטותו שהלך לישון ואיבד את הרגע בחוסר דעת.

משראה העצלן שהפסיד את ההזדמנות לדבר עם המלך, הלך ברגל עד חצר המלכות בחושבו אולי יחון המלך את פניו, אך שומרי המלך לא זו בלבד שלא נתנו לו לגשת אל המלך, עוד הוסיפו ואמרו לו: דע, כי לא רק שהפסדת את ההזדמנות המיוחדת לדבר עם המלך עצמו, אלא שאף בקשה רגילה דרך שר או פקיד כבכל ימות השנה אינך זכאי לבקש, שהרי המלך היה בעירך - ואתה ישנת! בשנתך ביזית את המלך, והוכחת כי הינו חשוב לך פחות משינה עריבה! וכך גירשוהו בבושת פנים. כך הדבר הזה: לא יחשוב האדם בימים הנוראים הללו. שאמנם ימים חשובים הם עד למאוד, אך סו"ס הלא אפשר גם בכל השנה להתפלל, לבקש, ולשוב בתשובה, וידחה את תשובתו למועד מאוחר יותר, שאין הדבר כן.

אמנם בכל השנה ניתן לשוב בתשובה, הקב"ה קרוב לקוראיו בכל עת, אך במה דברים אמורים? במי שיודע את ערך המלך, במי שאינו מבזה את המלך בהימצאו ובהיותו קרוב, בזה שהשתדל בימים אלו ככל שהשיגה ידו, אלא שרוצה להמשיך ולעלות להוסיף ולטהר את עצמו!!! אך המתעצל בימים אלו - יוכפל עונו, ועלול אף לאבד את הסייעתא דשמיא בשאר ימות השנה.

יתר על כן, במשל הנ"ל, לא העירו את אותו העצל להודיעו שהמלך הגיע, ולפיכך אין התביעה עליו אלא על כך שהלך לישון. אך נתאר לעצמנו שהיו באים אליו בעת אשר המלך הגיע לעיר, והיו מקיצים אותו משנתו, ואומרים לו: קום! התעורר! המלך כבר הגיע! והוא היה מתהפך על יצועו בעצלותו וממשיך בשנתו - הלא היה בוש אף ללכת אל המלך ולראות פניו!!! וכל שכן שלא היה מרהיב עוז בנפשו לבקש את בקשתו. ולא עוד אלא שהיה מאבד את הזכות אי פעם לבקש מהמלך אף לשנה הבאה!!!

והנה הקב"ה הלא שולח לנו את השופר לעוררנו, וכמו שהזכרנו כבר את הרמב"ם: שהשופר בא לומר "עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם".

להתכונן מבעוד מועד לקראת יום הדין

כדאי להתכונן מבעוד מועד לקראת יום הדין הקרב ובא, ולא להיזכר ברגעים האחרונים לפני ראש השנה. סיפרנו על כך משל נאה מצדיקים.

היה היו שני בעלי בתים ולשניהם משרתות. שתי המשרתות חרוצות היו, אלא שהאחת היתה פקחית, והשנייה ללא הרבה שכל...

מה ההבדל ביניהן? הראשונה היתה עמלה כל היום כולו, כדרך המשרתות. ובערב, בהיותה מותשת ועייפה, לא הלכה לנוח בטרם תכין את כל הנחוץ לה ליום המחרת, היא הכינה עצים להסקה והניחה אותם ליד התנור לייבוש, היא ניפתה את הקמח, והכינה את כל מצרכי המזון, רק לאחר מכן הלכה לישון, בבוקר, בקומה, הציתה אש בעצים היבשים והסיקה את התנור, היא לשה את הקמח והניחה לו לתפוח, בינתיים ערכה את השולחן, שבה לאפות הלחם, וכששב בעל הבית מן התפילה, קידם את פניו חום נעים וניחוח טרי של פת אפויה, שולחן ערוך ומאכלים ערבים.

המשרתת השניה סיימה את עבודת יומה ופנתה לישון לאחר היום המתיש. בבוקר, כאשר הלך בעל הבית לתפילה, יצאה אל מחסן העצים והביאה גזרי עצים להסקה. העצים היו לחים ורטובים, והאש לא אחזה בהם. היא בזבזה זמן יקר בנסיון להציתם, ולבסוף - כאשר ניצתו - התמלא הבית בעשן סמיך ומחניק. כששב בעל הבית מן התפילה, היה הבית מלא עשן, והמשרתת לשה במהירות את הבצק, לאחר שניפתה את הקמח. התיישב בעל הבית אל השולחן שלא היה ערוך, השתעל מחמת העשן והמתין ללחם שיאפה, לעיסה לא היה זמן לתפוח, והתנור לא היה עדיין חם דיו. גם העצים הרטובים לא בערו כראוי, והלחם יצא נוקשה וחסר טעם. בעל הבית קצף ורגז, והמשרתת רגזה והתלוננה. מה קרה? על מה הכעס? הרי היא עובדת קשה יותר מהשניה, בכמה מאמצים עולה לה להצית את האש, איך היא יכולה למהר כל כך, הרי רודים בה בפרך...

הוא הדין בימי הדין, לא יתכן - שיתחיל האדם להתכונן לראש השנה בראש השנה עצמו. כי אז, הוא ידמה למשרתת השניה, אשרי מי שמכין עצמו מבעוד מועד, ובא ליום הדין מוכן כדבעי. או אז ילך הכל למישרין, הוא ימצא את לבו פתוח לרשמי היום הקדוש, ואדונו ישבע רצון מעבודתו.

לא להיסחף לעצת היצר ולאבד את האלול

המגיד מדובנא זצ"ל המשיל משל נפלא על עבודת ימי אלול. מעשה בגנב, ששם עינו בחנות גדולה, ובה תנועה ערה של לקוחות ומחזור כספים ענק. הוא החל להתחקות אחר העברת הכספים מן החנות אל הבנק, וראה שבכל יום בשעת הסגירה, צועד הנער המשרת עם תיק הכסף, להפקידו בסניף הבנק הקרוב.

הגנב ידע, שבשעה זו הרחוב הומה אנשים, ואין כל אפשרות לשדוד את התיק לאור היום. הוא כמעט התייאש מביצוע תוכניתו, כאשר לפתע הבחין בחנות חליפות המצויה בדרכו של הנער השליח, בין החנות לבנק, ואז נצנץ רעיון במוחו.

דקות אחדות לפני מועד הסגירה הופיע הגנב בחנות החליפות, והציג את עצמו בפני בעל החנות. "אני משרת בביתו של עשיר פלוני ואדוני מבקש לקנות חליפה מהודרת, המחיר אינו משמעותי עבורו, ובלבד שהתפירה תהיה מעולה והבד משובח. היש לך חליפות כאלו?"

"הגעת למקום הנכון", אמר המוכר בלהיטות, "אמור לאדונך שיכנס לכאן וימדוד חליפה הולמת, אין לי כל ספק שיצא מכאן מרוצה!"

"גם אני בטוח בכך", אמר הגנב במבוכה "אך זו הבעיה. אין לו פנאי לבוא לכאן ולמדוד. הוא עסוק וטרוד עד מאוד. משום כך שלח אותי במקומו, שאביא לו חליפה במידתו!"

"וכיצד אדע מה מידתו" - שאל המוכר. הלקוח נבוכ, אך מיד התעשת. "מצאתי עצה! בוא נעמוד בחוץ. כאשר אראה מישהו שמידותיו דומות, אומר לך, ותמדוד את החליפה לפי מידותיו!"

עמדו שניהם בפתח החנות, וסקרו את העוברים והשבים. לפתע הצביע הלקוח על נער שעבר ברחוב וקרא: "הנה, בחור זה - מידותיו תואמות את מידות אדוני!"

היה זה הנער המשרת שהלך להפקיד את תיק הכסף בבנק. פילס המוכר דרך בקהל, ניגש אל הנער ואמר לו: "אבקשך להיכנס לחנותי לרגע קט. הייתי רוצה למדוד עליך חליפה יקרה!"

חליפה יקרה? מדוע לא. הוא התלווה אל המוכר לחנותו, הניח לרגליו את התיק ולבש את החליפה היפה. הוא נהנה לראות את דמותו לבוש בחליפה חדשה, וסקר את עצמו בשביעות רצון. לפתע גחן הלקוח הזר במהירות, אחז בתיק המעות, וחמק עמו החוצה.

"גנב, גנב, תפסוהו!" קרא הנער בהתרגשות, ופנה לרדוף אחרי הגנב, אך אז לפת המוכר את כתפו ואמר לו: "לא אדוני, אתה לא תצא מכאן לבוש בחליפתי. עליך לפשוט אותה בתחילה רק לאחר מכן תלך לדרכך!"

"אבל הוא יברח!"

"אין זה ענייני, ראשית כל פשוט את החליפה!"

ועד שהוא פשט את החליפה ויצא לחוץ, נעלם הגנב ואיננו...

והנה - מה מאושר היה הנער השליח, אם לאחר שנתפתה ונכנס לחנות, מדד את החליפה ונהנה ממנה, יבוא מישהו וילחש באוזנו: "ראה האיש הניצב לצדך הוא גנב מועד וידוע לשמצה - הזהר מפניו!" אם יזהיר אותו מישהו מבעוד מועד, והוא יתפקח ויפשוט את החליפה רגע קט לפני שיושיט הגנב את היד אל אוצרו - וימנע את הגניבה! כמה טובה יאה עליו להכיר לאותו אדם שהצילו. זהו המשל.

והנמשל פשוט, אנו מופקדים על "תיק מלא מעות", שנצטוונו למסרו לתעודתו. והיינו, שמחובתנו להרבות בתורה ובמצוות, למלא בם את ימינו, ולהביאם עמנו בשלימות ליום הדין.

מה עושה הגנב העירום, היצר הרע הזומם להכשילנו? מסית אותנו להיכנס לחנות לא לנו, ולמדוד בה חליפות לא לנו. להשתעשע בהבלים שאין לנו תועלת מהם, לא לגוף ולא לנפש. לבטל את הזמן ולבלות את הזמן בכל מיני שטויות, כדי להציגנו לבסוף ככלי ריק...

ועדיין יכולים אנו לרדוף אחריו, לקרוא: "גנב!" וללכדו. להשיב את הגזלה. כיצד? בכך שנשוב בתשובה ונתפוס עוד מעשה טוב ועוד מצוה לקראת יום הדין, ואז כשנעמוד ביום הדין בתפילה מעומק הלב, נבקע שערי שמים ותכנס תפילתנו בשערי הדמעות שלא ננעלו מעולם.

אבל מה נורא יהיה, אם יכנס יום הדין, ואנו נבקש לעמוד בתפילה נרגשת ולשוב בתשובה שלימה - ולא נוכל, משום שנהיה לבושים עדיין בחליפה המטופשת, נהיה אחוזים עדיין בעבירות ומעשים הלא טובים!

השופר של חודש אלול בא להקיצנו מתרדמתנו, שנעזב את החליפה מבעוד מועד- עוד לפני שהגבב היצר הרע יתהלך עם כל תיק המצוות שלנו.

ימים נוראים

שני החדשים 'אלול ותשרי' נקראים בספה"ק "ימים נוראים"- והוא מפני שבימים אלו יפול 'אימה ויראה' על האדם מיום הדין הקרב ובא, שאז דנים את כל יצורי עולם הן לטוב והן למוטב. תיארנו שפעם היה מרגישים את חודש אלול ברחובות. כבר מערב ראש חודש אלול היתה קדושת הימים מרחפת ותלויה באוויר, והיו הכל חשים כי אלו הימים מרחפת ותלויה באוויר, והיו הכל חשים כי אלו ימים שונים מכל ימות השנה. כשהיו יוצאים לרחובה של עיר היתה ניכרת רצינות הנסוכה על פני הכל, ולא מיבעי' ביהודים בני תורה אלא אפילו פשוטי בעלי הבתים ואפילו בדברי הרשות היה ניכר עליהם יראת הבורא ברוך הוא. לא היו מדברים דברים בטלים ואפילו בדברי הרשות היה ניכר שעומד להגיע ר"ח אלול, וכל התפילות בהשתפכות הנפש היו. וקל וחומר בעת שהיו באים ימי הסליחות וראש השנה ועשרת ימי תשובה, שאז היו הכל נתונים לגמרי תחת רישומם של הימים הנוראים הללו רק ביראת אלקים כל היום בפחד ומורא מהדר גאוונו בקומו לשפוט את הארץ. מה טוב הוא לאדם השומר את מצוות ה' גם בזה וגם בבא.

ידוע מעשה נורא מאחד הצדיקים שפעם בא לפניו אחד מאנשי שלומו שלא היה אצלו זמן רב מחמת חליו, ולאחר שנתרפא בא אצלו, וצווה אותו צדיק לאסוף את כל הקהל כדי שישמעו את דבריו מהקורות אותו.

וכה סיפר האיש: שלפני איזה זמן נחלה עד מאוד עד שהרגיש שכבר עזבתו רוחו ל"ע ויצאה נשמתו ממנו ובאו מלאכי מעלה והביאוהו לפני בית דין של מעלה, והלכו והביאו לפני הבי"ד את כל חבילת המעשים אשר הכין בעולם הזה, ופשפשו בדינו ולא היה בכי טוב, ויצא הפסק דין כי הברירה בידו לבחור העונש אם להיכנס לגהינום או לרדת שוב לעולם הזה לתקן את אשר חטא, ואמר שמתירא לרדת לעולם הזה, כי אולי לא יוכל לעמוד שוב בנסיונות שהיצר יעמיד בפניו, ומוטב יכנס לגהינום ויזדכך שם על אשר עיווה. קיבלו הבי"ד את דבריו ונתנוהו למלאך אחד שיובילהו לגהינום. והלך עמו זמן מה וככל שהתקרבו יותר היה מרגיש בחום הגהינום יותר ויותר עד שהרגיש שאינו יכול לסבול החום הנורא הבוהר, ושאל את המלאך האם זהו הגהינום, השיבו כי זה עדיין הוא רחוק מאוד מהגהינום, והלך עמו עוד והחום נתגבר יותר עד שאינו יכול בשום אופן לסבול זה יותר, ואמר להמלאך המלווהו כי הוא רוצה לילך חזרה להבית דין כי מתחרט על שבחר בגהינום, ורוצה תחת זה העונש שיתגלגל שוב לעולם הזה, אמר לו המלאך כי אינו יכול להוליכו חזרה כי אסור לו לשנות השליחות שמינהו לילך עמו לגהינום, ומלאך המשנה משליחותו יקבל עונש פולסא דנורא, השיב האיש להמלאך כי מסכים לקבל עונש הפולסא דנורא עליו ובלבד שיקחנו מזה, ונאות המלאך והחזירו להבית דין.

משהגיעו לפני הבי"ד של מעלה אמר האיש לפניהם כי ניחם על מחשבתו לבחור בגהינום כי אין זה ביכולתו לסבול היסורים, ורוצה לבחור בעונש לירד שוב לעולם, אמנם מחמת שחושש שמא כאשר יולד מחדש ישכח מכל הקורות אותו בבית דין של מעלה וייכשל שוב בעוונות וחטאים, על כן הרי הוא מבקש מהם שיחזירו נשמתו לגופו במצבו הנוכחי ויזכור את כל אשר נעשה עימו, וקיבלו דבריו ונתרצו לו. ואחר אמרו להמלאך, כי מאחר ולא קיים השליחות שלו, צריך הוא לקבל פולסא דנורא אמר להם המלאך כי האיש קיבל את הפולסא דנורא, משמעו זה עמדו הממונים והיכוהו מכה של אש על גבו ותיכף נתעורר האיש ומצא עצמו שוכב במיטתו והמטה מלאה דם, ושכב ימים רבים עד שהעלה ארוכה למכתו, ומשנתרפא עתה בא לכאן. כך סיפר האיש לפניהם. ונפל על כולם אימה ופחד נורא, לראות את מקום המכה שנשאר לו רושם של חבורה עמוק ואדום לאורך כל הגב.

אבל אין צורך להגיע לשכר ועונש בעולם הבא, עולמך תראה בחייך- אפשר לראות את השכר ועונש בעולם הזה. ומי זה שאינו רוצה להיכתב בספר חיים טובים ברכה ושלו.

הפחד מדין שמים גוברת

אצל א' מהצדיקים קרה מעשה שא' מן התלמידים שלו, היה לו משפט קשה, אנשי השלטון אסרו אותו על שעסק במסחר שנאסר על פי חוקי המדינה, והעמידוהו לדין קשה מאוד. והיה הדבר קודם ר"ה, ובאו בני המשפחה ונכנסו אל הצדיק להזכירו לברכה, ולפליאתם הרבה לא נתן כלל דעתו לדבריהם. כך נשנה הדבר שניסו בני המשפחה שוב ושוב להכניס לפניו בקשה והזכרה לישועה, אך גם אז לא נענה להם הצדיק ולא השיבם מאומה. עד ששלחו את המקורבים לשאול לפשר הדבר. ונענה הצדיק ואמר להם "לכל היותר יאסרו אותו במאסר למשך שנתיים, אך זה עתה אנו עומדים לפני שאלת חיים". ולכל זה יש עצה והוא: "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה".

הפחד מיום הדין הקרב ובא "אית דין ואית דיין". ועל כל דבר יבוא במשפט, ובר"ה הבעל"ט יפסקו על כל השנה הקרובה, ועתה הזמן להרעיש עולמות בתפילות ובתשובה עם מעשים טובים.

וביארנו זאת על פי המשל: שפעם היו מברחים סחורה בגבולות ע"י שהיו מכניסים את הסחורה לארון של מתים, והיו מלווים אותו בבכי. וסיפרנו על אחד שהבריא סחורה בדרך זו ושכח להציג את הצורה של צער ובכי, ושומרי הגבולות רצו לבדוק את הארון ואזי התחיל לבכות מפני הפחד ממה שממתין לו עונשים ויסורים, אבל הבכי הי' מאוחר מדי, אם הי' בוכה לפני כן הי' עובר את הגבול בלי פגע, כן הנמשל הרוצה לחסוך בכי מצער ויגון חלילה במשך השנה הבעל"ט, יבכה עתה ויבקש סליחה ומחילה, ויבקש על שנה טובה ומתוקה על כל ישראל אמן.

תיאור המשפט בראש השנה

תיארנו את הגמ' במס' ר"ה: אמר ר' כרוספדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחים בראש השנה: אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינונים. צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה. בינונים תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים, זכו - נכתבים לחיים, לא זכו נכתבים למיתה.

תיארנו זאת עפ"י המעשה אשר הי' בבית מדרשו של הרש"ש: על שני בני"א שהגיעו לבית הכנסת ונפלה טעות בסידור המקומות שמכרו להם, ולשניהם ניתן אותו מקום. בלילה בתפילת ערבית עוד לא הי' קושי להשיג מקום שווה ערך לאותו מקום. הבעיה התעוררה לגבי תפילות היום שבית הכנסת הי' מלא מפה לפה, ואז ייאלץ אחד מהם לשבת במקום גרוע יותר. התעקשו שניהם ואף אחד מהם לא ויתר.

ויהי בחצי הלילה ליל ב' של ר"ה חלם א' מהם: שהנה הוא ניצב בודד בשמים במקום שומם. דממה מוחלטת שררה שם, לנגד עיניו השתרעה דרך ארוכה שאת סופה לא היה אפשר לראות, וכאמור גם היתה ריקה. החל האיש לצעוד במעלה הדרך, ולפתע שמע מאחוריו קול רעש גדול... הקול הלך והתקרב אליו, והוא נס בבהלה לצדי הדרך.

לפתע עקפה אותו מרכבה מלאה מלאכים צחורים כשלג. ולאחמ"כ חלפה על פניו עוד מרכבה כראשונה ובעקבותיה מרכבות רבות כולן מלאות לבנים, אבל בזה היו חלקם גדולים ועצומים וחלקם קטנים וצנומים. כאשר תמה שיירת המלאכים הלבנים, החלה לעבור על פניו שיירה ענקית של מרכבות נושאות מלאכים שחורים מטילי אימה. הדבר עורר את סקרנותו, הוא החיש את צעדיו, עד אשר הגיע לכרך רחב- ששם מצא את כל המרכבות חונות. המלאכים שירדו מהן פנו לעבר מאזנים ענקיות שעמדו במרכז הכרך והחלו לעלות עליהם.

האיש לא הבין מה מתרחש לנגד עיניו, עד שהוסבר לו, הלא ראש השנה היום וכאן הוא בית דין של מעלה וכעת דנים דינו של אדם. המלאכים העולים על המאזניים נוצרו מהמצוות ומהעבירות שעשה האדם בימי חייו, כאשר עושה אדם מצוה בשלימות, נברא מלאך לבן גדול וכבד משקל, אך כאשר המצוה לא נעשית בשלימות כגון דיבור באמצע הלימוד, או שהמצוה לא נעשית עם כל החשק- נברא מלאך פגום חסר איברים או דק וצנום. והוא הדין לגבי המלאכים הנוצרים ממעשי העבירות, אלה שנבראו מעבירות שנעשו בכוונה תחילה או מתוך הנאה, נראו כאן גדולים וכבדים. לעומתם, המלאכים שנבראו ממעשי עבירה שהיו בשוגג או באונס וכדו', היו צנומים וקטנים.

לאחר ששמע את דברי ההסבר פנה לעבר המרכבות, ואכן ראה שעל כל אחת מהן ישנו שלט שעליו כתוב שם של מצוה או של עבירה. על המרכבות שבהן היו המלאכים הלבנים היה כתוב: תלמוד תורה, תפילה, כיבוד אב ואם, ויתור לחבר, ועוד. על המרכבות של המלאכים השחורים, היו שלטים שנשא שמות עבירות כגון: ביטול תורה, לשון הרע, צער לחבירו, גזל, חוצפה...

ובינתיים היו המאזניים הולכים ומתמלאים במלאכים לבנים מצד אחד, ושחורים מצד שני. ובעוד הם מטפסים ועולים על המאזניים. התעניין האיש לדעת מי הוא האדם הנידון במשפט זה. כאשר השיבו לו שהוא עצמו נידון במשפט הוא נדהם ונחרד לראות כי כמעט כל המלאכים כבר ניצבים על המאזניים. וההכרעה נוטה לצד המלאכים השחורים. ידוע ידע כי אם זו תהיה התוצאה הסופית, יהיה דינו כדין הרשעים, וע"כ החל רועד כולו מפחד.

והנה הכרוז מוכריז ושואל, האם נשאר עוד מלאכים? התשובה היא: "לא!" ושוב שואל הכרוז, אולי סבל היהודי יסורים במשך השנה ואם כן אפשר לצרפם לצד הזכויות?

בהישמע השאלה הזו הופיעה לפתע מרכבה נוספת מלאה מלאכים שנבראו מכח היסורים שהתייסר במשך השנה החולפת. את מלאכי היסורים שקלו במאזניים נפרדות, ובמקביל הורדה מעל המאזניים הגדולות כמות של מלאכים שחורים השווה למשקל אותם מלאכים שנבראו מהיסורים. דבר זה הוסבר בכך שיסורים ממרקים ומצרפים את האדם מעוונותיו.

עתה רווח לו מעט, כי ראה שמשקל המלאכים הולך ויורד. אט אט הלכו כפות המאזניים לקראת איזון, ואת מקום הפחד הנורא שהיה לו מקודם לכן, תפסו המתח והדאגה, האם יזכה להכרעה לטובת המלאכים הלבנים, או אולי יוכרז כבינוני בעל מחצה מצוות ומחצה עבירות. או שמא חלילה תיפול ההכרעה לרעתו.

בעוד סימני השאלה מתרוצצים במוחו, הכריז הכרוז: "כל המעביר על מידותיו, מעבירין לו על כל פשעיו (יומא כ"ג)." על כן בטרם נכריע את הדין, נעמיד את האדם הנידון בניסיון ונראה האם הוא מעביר על מידותיו.

למחרת היום השכים קום ומיד בהגיעו לבית הכנסת בקש מהגבאי שיתן לו את המקום הגרוע יותר. המקום היה אמנם גרוע, אך אין ספק שהתפילה שנשא מאותו מקום נאמרה מתוך תחושה אמיתית של יום הדין ומתוך התעלות.

ממעשה זה למדנו ב' דברים, ראשית: קצת המחשה מהדין בר"ה, שנית: שלפעמים אפשר להכריע את הכף רק בלהעביר על מידותיו, שזה לפעמים נסיון גדול בפרט בר"ה שאין מספיק מקום בבית הכנסת או היכן שמתארחים לא מאוד נוח וכו'...

דרגת הפחד מימי הדין

כמו"כ סיפרנו משל נפלא על דרגות הפחד מימי הדין הדין וימי האלול. למה הדבר דומה? לסוחר אחד, שפרנסתו היתה בכך שהיה קונה כמות גדולה של סחורות ביריד בזול, ומוכרם לאחר מכן בעיירתו ברווח נאה. ואכן המזל האיר לו פנים, הוא התעשר ונהיה גביר גדול.

כך המשיך הוא לעשות חיל, עד שפעם אחת קנה כמות גדולה במיוחד של סחורה, ובדיוק אז פחתה כמות הקונים שבעיירתו, עד שבמקום להתעשר מעסקה זו, הרי שעתה בלא קונים, עלול היה להתהפך עליו הגלגל עד כדי פשיטת רגל.

בלית ברירה, החליט הסוחר לקחת את הסיכון הגדול ולהבריח את הגבול למקום שיש קונים. וכך חשב לעצמו: אמנם הדבר כרוך בסכנות מרובות, אם ייתפס ישלם הון עתק וישלח לעבודות כפיה, אך סו"ס הלא סיכון זה אינו אלא בגדר ספק, בעוד שאם יניח את המצב כמות שהוא הרי ודאי ירד מנכסיו...

ואכן נפגש עם עגלון מנוסה, שמכיר את הדרכים והמשעולים וכבר ידיו רב לו בהברחת גבולות, וביחד תכננו את ההברחה ללילה ארוך וחשוך שיהיה על פי החשבון בעוד זמן מה.

כשהגיע חודש לפני התאריך המיועד, החלה שנתו של הסוחר לנדוד בלילות, והפחד החל לכרסם בלבו - מי יודע? שמא ייתפס וישלח לארץ גזירה... ככל שחלפו הימים, גבר פחדו של הסוחר יותר ויותר, וכל מחשבותיו היו - מה ניתן עוד לשפר עוד בתוכנית ההברחה?!

העגלון לעומתו היה די רגוע. אמנם אם ייתפס, גם עליו יוטל עונש לא קל, אבל סו"ס יש לו הרבה תירוצים, שלא ידע שיש סחורה שחייבת מס, גם הלא אין הסחורה שלו ממש וכו', אך גם אם לא יתקבלו תירוציו - יקבל לכל היותר קנס כספי גבוה עם עוד קצת מלקות... לא יותר מכך...

אולם כשכבר הגיע שבוע לפני המועד, גם העגלון איבד את שלוותו, ושנתו אף היא החלה לנדוד בלילות מפחד... ואין צריך לומר שהסוחר עצמו בשבוע שלפני כבר רעד בכפל כפליים, וכמעט שלא הצליח לאכול מרוב הפחד...

הלילה שלפני... בלילה האחרון קודם הנסיעה, כבר העגלון והסוחר היו נעורים כל הלילה וטכסו עצה ביחד עוד ועוד, נתנו הרבה צדקה, אמרו תהלים ללא הרף, כדרכם של בני ישראל... אך עדיין היה מי שלא פחד.

כידוע הרבה מן העגלונים לוקחים עמם עוד נער נלווה, המשמש ועוזר לעגלון בדברים קשים. והנה אותו נער, גם בלילה שלפני הנסיעה עדיין היה רגוע, אמנם אם יתפסוהו גם הוא לא ימלט מאיזה עונש, אבל בודאי שהוא יקבל את העונש הקל ביותר... ולכן ישן לו אותו נער שנת ישרים...

אולם בלילה המיועד, כשעלו לעגלה וכבר עוד מעט יתקרבו לאזור הסכנה, גם לנער המשמש חלף רטט בכל גופו, סו"ס מי יודע? ואם כך הנער, העגלון על אחת כמה וכמה שזיעה קרה פשטה בכל גופו, ומרוב רעד בקושי הצליף בסוסים כדבעי, שלא לדבר על הסוחר עצמו שישב בפינת העגלה ושיניו דא לדא נקשן...

כך נסעו הם כל הלילה, במשך כמה שעות התקרבו לגבול, כמובן ככל שחלף הזמן גברה החרדה יותר ויותר, כבר היה נראה שעברו הם את החלק הקשה, אך אבוי - בדיוק בעת שעברו את הגבול, נתפסו...

הנער המלווה החל לרעוד בכל גופו, העגלון החויר כסיד, נשימתו נעצרה, ומרוב פחד לא הצליח להוציא כל הגה מפיו, ואילו הסוחר - התעלף במקום. אולם אחד היה שלא פחד כלל וכלל... ומי הוא? הסוס הרתום לעגלה... בעוד שהשוטר ניצב עם אקדח שלוף ועוצר את העגלה, עומד לו הסוס ומביט הנה והנה, מכשכש בזנבו לאות הנאה על המנוחה שנזדמנה לו. אליו הדבר לא נוגע כלל.

כך נמשלים סוגי הבנ"א בפחד הדין. יש צדיקים ויראי ה', שכבר בפרוס אלול, שלושים יום קודם יום הדין, כבר פוחדים לנפשם, וחרדים למשפטם. יש פחותים מהם שרגועים כל האלול, אבל שבוע לפני ר"ה כשמתחילים לומר סליחות, גם הם כבר פוחדים - כמו העגלון.

יש גרועים מהמה, ששלווים כל האלול, אבל בר"ה עצמו לפחות מפחדים ואינם רגועים. כל אחד לפי אמונתו ויראתו- מגיעה חרדת הדין ונוגעת ללבו.

אולם בא דוד המלך (תהלים לב, ט) וצווח, לכה"פ "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין" - שלא נהיה כמו הסוס הלזה שאינו מפחד כלל. וכמה שאנו מפחדים יותר מוקדם הרי זה מראה את החשיבות שלנו: כנער, כעגלון, או כסוחר.

לעומת רחמיו של הקב"ה אל לנו לשכוח עיונותינו

מצד אחד ימים אלו נקראים "ימים נוראים" ע"ש הפחד והמורא מיום הדין הקרב ובא. ומצד שני נקראים ימים אלו "ימי הרחמים והסליחות" והיינו שהקב"ה מרחם ומתנהג עמו לפנים משורת הדין, מרחם עלינו ומקווים שיקבל את תפילתינו ויכתבנו בספר חיים טובים. ואשר על כן לפעמים שוכח האדם איזה חבילות של עבירה בידו וזוכר יותר את רחמיו של הקב"ה, והיינו שההגדרה "ימי הרחמים והסליחות" הוא זוכר יותר מאשר הגדרת "ימים נוראים" ואינו שם לליבו לחזור בתשובה.

ביארנו זאת עפ"י משל נפלא, מעשה באיכר נבער, שהעמיס על עגלתו את יבול שדהו, ערמות אלומות לאין מספר, וביקש להכניסן לגורנו. פתח את דלתות האסם ומשך ברסן סוסי. הסוסים נכנסו פנימה אבל העגלה נתקעה. היא היתה טעונה בהר נישא של תבואה, ופתח האסם היה נמוך עבורה. הכה האיכר את הסוסים ללא שיעור, אבל העגלה לא משה ממקומה.

עבר שם לץ קל דעת, ואמר: "למה תכה את סוסיך לשוא, האיכר רואה שהמטען גדול מן הפתח?" אמר האיכר: "ומה אעשה?" ענהו: "קנה ממני את המשקפת הזאת המגדילה כל דבר לאין ערוך, הבט בה על הפתח - והוא יגבה. כך תוכל להכניס את העגלה בלא כל מאמץ!"

האיכר קנה את המשקפת בכסף מלא, והלץ פנה והלך לדרכו. הביט האיכר בפתח מבעד למשקפת - ואכן, הוא גבה פלאים. משך האיכר ברסן הסוסים - והם לא משו ממקומם. הכה אותם - ולשוא... תמה והשתומם: הלא הפתח גדל, ומדוע העגלה אינה זזה? הוא קורא בקול גדול אל הנוכל המתרחק: "הי עצור! הפתח גדל, מדוע העגלה עודנה תקועה במקומה." ענהו הנוכל: "שטיא, הלא תבין. הפתח אומנם גדל, אבל אם תביט באותה משקפת על העגלה תראה שגם ערימת התבואה גדלה בהתאם!"

הביט האיכר במשקפת על התבואה, וראה שאמנם כן הוא. הפתח גבה, וגם התבואה, והכל נשאר כשהיה. קרא וצעק: "אם כן, לא הועלת לי במאומה. קח את המשקפת והשב לי את כספיי!" והנוכל צעק אליו בתשובה: "לא כן! כשאתה מביט בתבואה, עליך להפוך את המשקפת לצד המקטין שלה, והכל יבוא על מקומו בשלום!"

הוא המתין עוד רגע, עד שהפך האיכר את המשקפת והביט בתבואה - ואכן, היא קטנה לגודל מזערי. פניו של האיכר קרנו והנוכל המשיך בדרכו ונעלם מן העין. הביט האיכר בריכוז בעד המשקפת המקטינה על מטען התבואה, ומשך ברסן הסוסים. הם משכו בעול - ולשוא, הרים עליהם את שוטו והצליף בהם - ומאומה.

עמד האיכר עובד עצות, ולא הבין מה ארע כאן. הוא מביט בתבואה בצד האחד של המשקפת, והיא קטנה עד מאוד. הופך את המשקפת ומביט בפתח - והוא גדל עד מאוד. הפתח גדל והתבואה מעטה ולהכנס איננה נכנסת...

ואין את מי לשאול את פשר הדבר, כי האדם שמכר לו את משקפת הפלאים גז ונעלם... עבר שם אדם פיקח, וראהו מסתכל כך ומתבונן כך, ומצליף בשוטו בלא תכלית. אמר לו: "הוי שוטה נבער הרף! הלא תבין שהמשקפת לא משנה את המציאות! והלא תבין, שאי אפשר להסתכל בפתח מן הצד האחד, ובתבואה מן העבר האחר!" אמר האיכר: "ומה אעשה איפוא?" ענהו: "הרי אין פשוט מזה! הסר מן התבואה עד לגובה הפתח - ותכנס בקלות..."

והנמשל: כולנו מודעים לכך שאיננו מושלמים. כולנו מודעים לכך שאנו באים ליום הדין עם עגלה מלאה עיונות למעלה ראש. באיזו זכות, באיזה טיעון, סבורים אנו שנוכל להכנס בשערי הרחמים והרצון. והאמת היא, שהיצר הרע מסמא את עינינו, ומוכר לנו משקפת פלאים מצד אחד היא מגביהה לאין שיעור את הרחמים והסליחות ומן הצד השני היא מקטינה ומזעירה את עיונותינו עד שהם נעלמים כמעט מן העין. באופן כזה, אין כל סיבה מדוע העגלה לא תעבור בקלות...

אבל האמת שאין המשקפת משנה שום דבר מהמציאות, ואף שנסתכל עם צד המשקפת המקטינה- על צד העבירות, במציאות לא התקטן שום דבר. יש לנו לזנוח את משקפת התרמית, להסתכל נכונה ולהיחרד. להבין, שעד שלא נסיר את העוונות מן העגלה על ידי תפילה תשובה וצדקה, היא לא תעבור את שערי הרחמים והסליחות...

ימים אחרונים של השנה

התעוררות לנצל את הימים האחרונים של השנה: ידוע מה שאיתא מפי צדיקים זי"ע, אשר ביום השבת האחרון של השנה אפשר לתקן את כל ימי השבתות של כל השנה, וכן ביום ראשון האחרון את כל ימי הראשון של כל השנה (וע"ז אמרו 'יום אחד בשנה חשוב שנה'). ביארנו כמה חשוב הדבר לנצל ימים אלו האחרונים של השנה - עפ"י משל: אורח ממדינה רחוקה הגיע אל קרוביו משפחתו אשר גרו במדינות הים, והנה כאשר הגיע ובא קיבלוהו בסבר פנים יפות ובסעודה מדושנת שבה הגישו בשר ודגים וכל מיני מטעמים ומגדנות. וכן היה בארוחת הבוקר הראשון עדיין קיבל ארוחה מיוחדת, אבל ברבות הימים שהתעכב - לאט לאט התחיל לקבל ארוחות רגילות, והתחיל האורח להסתפק- האם הסיבה היא מפני שכבר אינו חשוב בעיניהם, או מפני שפשוט אי אפשר לתת בכל יום סעודות כאלו והריהו מתעכב ימים רבים. ספיקו נתפשטה לו בסוף ביקורו, כאשר הגיע הזמן להיפרד הכינו לו שוב פעם סעודה כיד המלך... ואז נבחנה הערכתם לכבודו במשך כל התקופה החולפת. שעל אף שלא כיבדו אותו כבימים הראשונים, מ"מ זה היה מפני יוקר המאכלים וכדו' אבל כלל לא מפני שירד ערכו אצלם. והנמשל מובן, כאשר נכנסנו לפני שנה לקראת השנה החולפת זה עתה, הגיעו אלינו אורחים חשובים מאוד. כל ימי האדם הם מתנות (אורחים) שניתנו מהקב"ה לאדם שיחיה עוד יום ועוד יום... בתחילת השנה כיבדנו את הימים הללו, הוספנו עוד מצוה עוד מצוה עוד לימוד התורה עוד התגברות על המדות אשר אלו החיו את הימים. אבל במשך השנה מחמת ההרגל לא כיבדנו מספיק את הימים ולפעמים חטאנו בו. ועל כן בכדי שלא נראה כצד הב' של הספק שהפסקנו להחשיב ולהעריך את האורחים = אלו הימים, נשתדל להשקיע בימים האחרונים של השנה החולפת שהימים יהיו עם כל הכיבוד אב ואם, עוד ויתור, עוד מצוה, ועוד לימוד התורה. ובפרט בשבת קודש שהוא יום מכובד הוא יום תענוגים, השבת האחרון נכבד ביותר, וכאשר מובא בגמרא ששבת ניתנה בעיקר בכדי לעסוק בו בתורה, וע"י יודע שכבוד השבת לא פחת בעיניו במשך כל השנה. וע"י שניתן את הכבוד האחרון לימים בזה נטה את כל הימים לטובה.

תקיעת שופר באלול - עורו ישנים משנתכם

אש פרצה באחד מבתי העיר. כל האנשים אשר היו בתוך הבית נמלטו מן המקום, ובתוך הבהלה נודע שבבית נמצא אדם הישן במיטתו. והוא כלל לא חש בדליקה המתפשטת. אנשים רבים התאספו סביב הבית וכולם טיכסו עצה כיצד ניתן להציל את האיש, ניסו להרים את המיטה, לקרב אותה לפתח הבית ולהוציא אותה דרך הפתח, אולם הנסיון נכשל שהוברר שהמיטה רחבה יותר מהפתח. לכן הביאו גרזנים וכמה אנשים ניסו שוב להתקרב לאש מתוך כוונה להרחיב את הפתח, כדי שיוכלו להוציא את המיטה ואת האיש הישן עליה. במשך כל אותה השעה המשיכו האנשים לעמוד מסביב, להתווכח ולתת עצות מה ניתן לעשות. לפתע הגיע אדם פיקח, וכשהוברר לו על מה מתווכחים ושהסכנה גדולה מאוד, הוא הזדעק וקרא בקול, לשם מה אתם מתווכחים, לשם מה הנכם מבזבזים זמן יקר, והרי עלול להיות שעד שתסתיים מלאכת ההריסה, אותו אדם ח"ו ישרף ולא יהיה את מי להציל, הדרך היחידה והיעילה היא לקרוא לו בקול, להעיר את הישן מתרדמתו, ואז הוא יקום לבד ויצא בכוחות עצמו מהמקום וינצל.

הנמשל: האש בוער היינו הדין והמשפט על עוונותינו, ואולם האדם מנסה לתרץ את עצמו: 'נאכל סימנים' 'נגיד תשליך' 'נאמר סליחות' וניצל מהאש הזו. ואין זה כי לא יעזור שום דבר, אלא שצריך לקחת את השופר בחודש אלול ולעורר את האדם "עורו ישנים משינתכם" לקום ולברוח והיינו לחזור בתשובה ולשנות את המעשים.

הפחד מעצם העמדתנו לפני המלך אף ללא דין

בדורות עברו היו אומרים "אפילו די פיש אין ים ציטער'ן חודש אלול".

סיפרנו מעשה שנכתב לדורות בספר "סדר אליהו זוטא":

איש היה מגולי ספרד, ושמו אברהם שונדור. והיה האיש מטיב נגן, שמח ועלז וטוב לבב, ואין כמוהו פורט בנבל וכינור.

יום אחד עבר השולטן ליד ביתו, ושמע קול שירה ונגינה ערבים לאוזן. והשולטן לבוש בגדי דלים, כמנהגו להתחפש לבן דלת העם ולעמוד מקורב על הנעשה בממלכתו. פנה השולטן אל היהודי ושאלו: "האוכל לשבת בצל קורתך ולהאזין לנגינתך?" ויאמר: "כטוב בעיניך שב". כיון שהיה לו למנגן מאזין קשוב, עלזה רוחו בכפליים. הפליא לעשות בנגינתו, פיו מזמר ורגליו מרקדות, והשולטן שמע ונהנה עד מאוד. ביקש השולטן ללכת, והמנגן מחזיק בו: "הנה שמע עוד שיר, הסכת לעוד זמר". כך עיכבו עד לערב. אז פנה אברהם לתפילתו והשולטן שב לארמונו.

למחרת היום ישב השולטן לסעוד את סעודתו ונגניו עמדו להנעים את אכילתו. אמר להם: "הסו, דומו! - מיום אתמול, עת שמעתי את נגינתו של היהודי, לא נכנס באוזני קול שירה וזמר, כי אין כמוהו בכל הארץ" ואל שלישו אמר: "מהר והבא את הנגן היהודי, וישמיענו מזמירותיו". הרצים יצאו דחופים בדבר המלך, ומיהרו את היהודי אל השולטן. בא והשתחוה אפיים ארץ.

אמר לו השולטן: "שמעתי עליך לאמר כי נגן ומשורר אתה. שורר לנו משיריך ונגן לפנינו מנגינותיך!" וכל נגני השולטן עומדים וצופים, ובני הפלמיה דרוכים. נטל אברהם את הנבל, ואצבעותיו לא נשמעו לו. בקושי הפיק צליל יתום, השמיע קול רוטט.

תמה השולטן: "מה זה היה לנגן המהולל. איה זריזות אצבעותיו המפזזות על המיתרים איה סלסולי קולו הנעים? אין זאת, אלא ששתה לשוכרה והתבסס! גער בו: "הסר יינך מעליך, ונגן כהלכה, כאשר ידעת!"

השתחוה אברהם לפני השולטן ואמר: "לא אדוני! יין ושיכר לא שתיתי, וחפצי לשמח את מלכי ושליטי! אך כאשר ראיתי את הדר המלכות ואת הוד השררה, כאשר ידעתי לפני מי אני עומד אשר בהבל פיו יגזור לחיים ולמוות, נמס ליבי כדוג ויבש כחרס כוחי, דבק לשוני לחיכי ואצבעותי שותקו..."

והנה כי כן, צריכים אנו לקחת מעשה זה לנו למשל בחודש אלול. והיינו שאע"פ שלא חטא האדם בשום חטא, בכל זאת הרי הוא נקרא אל המלך! ובאיזה פנים יופיע לפני המלך בראש השנה אשר כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. בואו ונתכונן עם איזה מתנת שי למלך שנבוא עם עוד "מְצִוֵה לֵיךְ". כש"כ כאשר יש לנו גם לתקן את אשר עיוותנו...

ימים אחרונים של השנה

התעוררות לנצל את הימים האחרונים של השנה: ידוע מה שאיתא מפי צדיקים זי"ע, אשר ביום השבת האחרון של השנה אפשר לתקן את כל ימי השבתות של כל השנה, וכן ביום ראשון האחרון את כל ימי הראשון של כל השנה (וע"ז אמרו 'יום אחד בשנה חשוב שנה').

ביארנו כמה חשוב הדבר לנצל ימים אלו האחרונים של השנה - עפ"י משל: אורח ממדינה רחוקה הגיע אל קרוביו משפחתו אשר גרו במדינות הים, והנה כאשר הגיע ובא קיבלוהו בסבר פנים יפות ובסעודה מדושנת שבה הגישו בשר ודגים וכל מיני מטעמים ומגדנות. וכן היה בארוחת הבוקר הראשון עדיין קיבל ארוחה מיוחדת, אבל ברבות הימים שהתעכב - לאט לאט התחיל לקבל ארוחות רגילות, והתחיל האורח להסתפק- האם הסיבה היא מפני שכבר אינו חשוב בעיניהם, או מפני שפשוט אי אפשר לתת בכל יום סעודות כאלו והריוהו מתעכב ימים רבים.

ספיקו נתפשטה לו בסוף ביקורו, כאשר הגיע הזמן להיפרד הכינו לו שוב פעם סעודה כיד המלך... ואז נבחנה הערכתם לכבודו במשך כל התקופה החולפת. שעל אף שלא כיבדו אותו כבימים הראשונים, מ"מזה היה מפני יוקר המאכלים וכדו' אבל כלל לא מפני שירד ערכו אצלם.

והנמשל מובן, כאשר נכנסנו לפני שנה לקראת השנה הזו החולפת, הגיעו אלינו אורחים חשובים מאוד. כל ימי האדם הם מתנות (אורחים) שניתנו מהקב"ה לאדם שיחיה עוד יום ועוד יום... בתחילת השנה כיבדנו את הימים הללו, הוספנו עוד מצוה עוד מצוה עוד לימוד התורה עוד התגברות על המדות אשר אלו החיו את הימים. אבל במשך השנה מחמת ההרגל לא כיבדנו מספיק את הימים ולפעמים חטאנו בו. ועלכן בכדי שלא נראה כצד הב' של הספק שהפסקנו להחשיב ולהעריך את האורחים = אלו הימים, נשתדל להשקיע בימים האחרונים של שנת השנה הזו החולפת שהימים יהיו עם כל הכיבוד אב ואם, עוד ויתור, עוד מצוה, ועוד לימוד התורה.

ובפרט בשבת קודש שהוא יום מכובד הוא יום תענוגים, השבת האחרון נכבד ביותר, וכאשר מובא בגמרא ששבת ניתנה בעיקר בכדי לעסוק בו בתורה, וע"י יודע שכבוד השבת לא פחת בעיניו במשך כל השנה. וע"י שניתן את הכבוד האחרון לימים בזה נטה את כל הימים לטובה.

ימי הסליחות

ימי הסליחות

בעז"ה במוצאי שב"ק התחילו לומר סליחות כפי מנהג האשכנזים.

ענין שקבעו שימי הסליחות תמיד יהיו לא פחות מארבעה ימים, מפני ב' טעמים:

א. על פי ההלכה - מפני שנהגו להתענות בעשרת ימי תשובה אשר הם מר"ה עד יום הכיפורים, והנה ד' ימים מעשרה ימים אלו אסור להתענות בהם, ואלו הם: ב' ימים דר"ה, שבת וערב יום הכיפורים. ולכן בכדי להשלים ימים אלו תיקנו לכה"פ ד' ימי סליחות לפני ר"ה ובהם ישלימו הצומות.

ב. על פי המוסר - מפני שבפרשת המוספין (שבסדר פנחס) מוזכר בכל חג "והקרבתם עולה" - משא"כ בר"ה "ועשיתם עולה", למדו מזה שצריך האדם לעשות עצמו כקרבן, וקרבת טעון ביקור ממום ד' ימים - כן האדם יבקר עצמו מכל מום שבנפש = עבירות שבידו למשך ד' ימים לפני ר"ה.

"לא אד"ו ראש" ראש השנה לא חל בימי אד"ו. ולכן לפעמים יצא שאין די מספיק ד' ימים בשבוע של ראש השנה, והיינו כשיחול ביום ב' או ביום ג'. אזי יתחילו מיום ראשון של שבוע קודם. שכן תיקנו בכל אופן שתמיד יתחילו מיום ראשון, (ואע"פ שיצא יותר מד' ימים) כדי שיהי' יום קבוע שתמיד מתחילים בו. וגם איתא שהענין להתחיל מיד לאחר שבת ש'שבת' זה אותיות 'תשב', שבת היא זמן המסוגל לתשובה. ולכן נהגו בהרבה מקומות לומר את הסליחות במוצ"ש עוד עם בגדי השבת, ולא ביום ראשון לפנות בוקר.

מטרת הסליחות

לקראת תחילת אמירת סליחות: דיברנו שאין אמירת הסליחות העיקר, אלא התשובה מעומק הלב ושיפור המעשים. וביארנו זאת עפ"י משל מ"החפץ חיים":

לעשיר אחד היה משרת תמים ומסור ששימש את אדונו במסירות בכל עת ככל שנדרש. פעם אחת הוצרך אדוניו לנסוע לרגל עסקיו הרבים. והיה עליו להעדר מן הבית שבועות מספר. קרא האדון למשרת ומסר לו איזה תפקידים בעסקיו, בערך זה: בבוקר, שעתיים- להשגיח על עושי המלאכה. אח"כ שעתיים- מלאכות קלות אלו, אח"כ שעתיים נוספות- סעודת הצהריים ומנוחה, אח"כ שלוש שעות- לעשות מלאכה פלונית, ג"כ קלה.

והוסיף האדון להבטיחו נאמנה שכשיעבור הזמן וישוב ויראה שקיים את כל הסדר שהוא מצוהו שלא לעבור עליהם יוסיף לו מתנה חשובה מאוד.

וכדי שיזכור את התפקידים האלה כתבם העשיר עלי גליון בסדר, ומסר לו את הגליון והזהירו שיחזור עליהם בפיו איזה פעמים כל יום בכדי שיהיו לו לזיכרון. וכן אמר לו: בכל יום קרא נא את הרשימה היטב כדי שלא תשכח לעשות מאומה מכל אשר כתבתי. הנהן המשרת בראשו לאות שהבין.

יצא האדון מביתו בליווי משרתו, עלה האדון על המרכבה ההדורה שהמתנה לו בחוץ ונסע למסעיו. לאחר כמה שבועות חזר האדון וראה שאין שום ענין על מקומו, שאל העשיר: ואיך עשית בני? הגד נא לי. אמר לו: בכל יום קראתי את הדברים שכתבת עבורי על הגליון, עד שאני זוכרם היטב בעל פה, והנני לקרוא אותם תיכף לפניך כי הנם נכונים יחדיו על שפתי, וכן עשה, וקרא לפניו את כל הסדר שצוהו.

הוסיף העשיר לשאול: האם עשית ממש בידך כמו שצויתי עליך בסדר הזה? אמר לו: לא! אולם קיימתי את רצונך במה שחזרתי על הסדר בשפתי כל יום.

אמר לו: הוי שוטה! וכי עבור קריאת הסדר תבקש את המתנה החשובה היא שהבטחתיך? הלא לא רשמתי לך את הסדר רק כדי שתדע מה לעשות ולקיים רצוני, אבל לא בקריאה לבד הוא רצוני.

הנמשל כמובן: נהגו בימים אלו לקיים ולומר סליחות, אם נסתפק באמירה גרידא, ללא שום עשייה של תיקון המעשים, הרי אנו דומים לאותו משרת שקרא את הגליון ולא טיפל בעניינים אלו, וכיצד באיזה פנים נוכל לבוא לדרוש ולבקש מתנות טובות לקראת השנה הבעל"ט.

ארי"ה שאג מי לא יירא

יש פסוק בעמוס "אריה שאג מי לא יירא" והיינו כשהאריה נותן שאגה, בלב מי לא יפול הפחד. מעשה שהיה עם אחד שהוזמן לגן החיות בחצר ארמון המלך כתגמול מלפני המלך, בא נהנה הוא וכל בני ביתו זרקו אף אוכל לאריה ללא שום פחד, אף כששמעו את שאגתו נהנו ממנו. כמה שבועות לאחר מכן קרה המעשה שאריה אחד נמלט לו מהכלוב שבגן החיות של המלך, וכל העיר היתה בחיל רעדה ופחד, כולם עלו לשהות בקומות הגבוהות עד יעבור זעם, ובכל פעם כאשר שמעו את שאגת האריה נפל פחדו על כל האנשים...

והנה כד נעייין בדברים כפשוטם "אריה שאג מי לא יירא" וכי לא מצינו שרואים אנו אריה (כדוגמת אותו אדם שהגיע לביקור בגן החיות שבחצר המלך) ונשמע את שאגתו ולא נירא ממנו, והרי בטבע הדברים שנהנים לראות את האריה, אף ישליכו אליו דברי מאכל וכדו'. והיאך יתקיים פסוק זה אשר מדברי נביא הוא אשר כל דבריהם נאמרים באמת? ומצד שני כיצד קורה פתאום שכולם רעדו ופחדו מהאריה? ...

אלא שתרתי "אריה" נינהו ישנו אריה וישנו אריה. ישנו אריה הסגור במסגרת ברזל ויש הפסק בינו לבין האדם, מאריה זה אפשר לצחוק ולא לפחד כלל כי יש את המניעים. משא"כ אם יזדמן ח"ו לאדם, אריה ביער ללא שום מבדיל אזי "מי לא יירא".

כן הדברים ברמזו של "אריה", דורשי רשומות כתבו על הפסוק "אריה שאג מי לא יירא" ש"אריה" הוא ר"ת אלול, ראש השנה, יום הכיפורים, הושענא רבה, שימים אלו ימי דין הם, והימים שואגים וקוראים לנו לחזור בתשובה, ולב מי לא יירא ולא יפחד להמשיך לעמוד בסורו ובחטאו. יש אנשים שימי הדין מביאם לפחד ויש אנשים שאין מפחדים כלל, אין זאת אלא כדוגמת האריה האמיתי, אם יש מסכים ומחיצות אזי אין שום פחד כשהאדם מגושם בעבירות אלו הם המסכים והמחיצות המבדילים בינו לבין קונו. עליו אין הימים משפיעים, משא"כ כאשר אין מסכים. היוצא לנו מזה שפחד ימי הדין תלוי בזכות וטהרת נפשו של האדם.

אין ותרנות לפני המקום

טעות היא לומר 'שכשם שבשנים עברו נמחלו עוונותיו ללא עשיית תשובה וחלפה שנה שזכה בה לכל טוב, הוא הדין גם השנה'.

שכן נכון היא ש"טוב ה' לכל", ה' יתברך מכלכל ומפרנס אף את החיות ואת הבהמות. כמו כן חיים עלי אדמות גויים ורשעים גמורים, ועליהם הרי אי אפשר לומר שמחלו להם בראש השנה וביום הכיפורים בשנים שחלפו. אם כן באותה מידה אין לאדם שום הוכחה שמחלו לו עוונותיו, כי יתכן שזכה לחיים כמו ששאר הברואים זכו להם.

א. רבינו יונה ז"ל ממשיך בפתח ספרו "שערי תשובה" את המחילה על העוון לכיבוס בגד. ולפיכך ריבוי "כיבוס" הלב מהעוון, יועיל יותר לתשובה. וכשם שבכיבוס בגד מצינו דרגות ואופנים שונים. יש כיבוס במים קרים שאינו מועיל הרבה, והבגד נשאר כמעט עם כל הכתמים שהיו בו לפני הכיבוס, וכאשר בעל הבגד לובשו אחרי כיבוס במים קרים, מתווספים כתמים חדשים לכלוך שנותר על הבגד מלפני הכיבוס, והבגד נראה גרוע ביותר. כן הדבר בענייננו, יתכן שאף על פי שהאדם שב מעט בתשובה בשנה שעברה שאלו עשו קצת רושם של בגד נקי = נשמה טהורה מעבירות, אבל עדיין נשארו "כתמים" בנפשו. ולכתמים אלו אשר התווספו לכלוך במשך כל השנה החולפת, נראית גרועה ביותר ומאין יימר שעתה יצא זכאי לאחר לכלוכים ע"ג לכלוכים.

ב. יתכן שהחיים הניתנים לאדם בשנה שלא חזר בתשובה, הם על חשבון שכרו בעולם הבא. ומי זה שרוצה לבזבז מחיי העוה"ב אשר "יפה שעה אחת בעוה"ב יותר מכל תענוגי עוה"ז" [וביארנו מאמר זה היטב "כל תענוגי עוה"ז" של כל האנשים גם יחד העשירים אשר לא חסרו להם כל טוב וטוב, וכל התענוגים האלה שבמשך כל שנות חייהם, לא מגיעה לקצה של "שעה אחת בעוה"ב].

ביארנו זאת עפ"י משלו של ההייליגער "חפץ חיים" שיומא דהילולא שלו חל בחודש זה: מעשה במלך אחד שהיה לו ריע וידיד, ולפניו היה מגלה את כל מצפונו, הן את סודות המלוכה והן את סודותיו הפרטיים. אהבה יתירה אהב המלך את ידידו זה, ובלעדיו לא היה מרים את ידו ואת רגלו בענייני המלוכה.

ברם, פעם אחת אירע שגילה המלך לתמהונו הגדול כי ידידו זה בוגד הנהו - בעד בצע כסף מסר סודות - המלוכה חשובים למלך אחר, מבעלי דבבו של המלך דנן. ההוכחות היו גלויות וברורות, עד כי לא נשאר צל של ספק באשמתו של האיש. יותר משכעס המלך על בגידת ידידו - היה לבו מלא

צער וכאב. אף על פי כן גמר בדעתו לפסוק לבוגד דין שיהא למופת ולאות לבני מרי, כדי שיחזקו שמו לקללה ולדראון עולם.

מה עשה? ציווה להקים באמצע כיכר השוק שבעיר הבירה, בנין גדול שכל קירותיו יהיו עשויים זכוכית, ובו יכלאו את הבוגד ושם ימות ברעב ובצמא. וקול העביר המלך בכל מלכותו לבני עמו שיבואו ויראו בהעשות הדין בבוגד.

דבר המלך נעשה ככל אשר ציווה, קהל עצום היה מתאסף יום יום בככר השוק לפני בנין הזכוכית, כדי לראות בקיצו של האסיר הבוגד.

ביום הראשון - היתה רוחו של האסיר טובה עליו. כי הרי לפני שהוכנס לבית הכלא אכל ארוחה דשנה, ולכן היה יכול לשבת בכורסא נוחה לפני קהל הסקרנים שעמד בחוץ ולקרוא בספר.

ברם ביום השני - כבר ניכרו בפניו סימני דאגה ועצבות. הרעב התחיל להציק לו, והאנשים בחוץ ראוהו פוסע באי שקט בין קירות הזכוכית.

ביום השלישי - ראו הכל כי פניו של האסיר נפלו מאוד, ידיו רעדו ועיניו היו מביטות בלהט של רעב על המון האנשים, אשר ביניהם היו רבים שהחזיקו בידיהם דברי מאכל.

ביום הרביעי - עזבוהו כוחותיו במידה שכבר לא היה יכול לעמוד הכן על רגליו, והיה מתנהל בכבדות ובצעדים כושלים כשהוא נשען בכל פעם על הקיר לבל יפול.

ביום החמישי והשישי - לא יכול היה לקום ממקומו והכל ראוהו שוכב על הרצפה מתפתל בכאב ויסורים.

ביום השביעי - התרחש הדבר הנורא: לעיני כל העומדים בחוץ קרע הבוגד את מלבושיו מעליו, תקע שיניו במחשוף גופו ותלש מלוא פיו מבשרו והתחיל לועס ובלוע...

בדיוק באותו היום הגיע ובא לעיר הבירה אדם שהתגורר באחת העיירות המרוחקות שבקצה גבול המדינה. גם אליו הגיעה השמועה על קיצו האיום של הבוגד, והוא מיהר לבוא אל בנין הזכוכית והביט בסקרנות רבה על הנידון למוות. אך מה גדולה היתה תמיהתו בשעה שראה היאך יושב זה שיצא עליו דינו למות ברעב, ואוכל בשר לתאבון.

פנה בשאלה אל העומדים לידו: הגידו נא לי אחי ורעי, האומנם זה האיש אשר נידון למוות בעוון בגידה במלכות? השיבו לו: הן, זהו האיש. אם כן, הוסיף לשאול, כיצד קרה הדבר שהוא יושב כאן ואוכל בשר? השיבו לו הללו בבת צחוק: אי לך, שוטה שבעולם כלום אינך רואה שאדם זה את בשר עצמו הוא אוכל?!

הנמשל מובן: אדם הולך לתומו בעולם הזה, ושמח בחיים שניתנו לו למרות שלא עשה תשובה, ואינו מעלה על דעתו שמא חלילה את בשר עצמו הוא אוכל, דהיינו, אולי לא יצא זכאי בדינו, ואת השכר השמור לו לעולם הבא הוא אוכל. והדברים מעוררים מאוד את לב המתבונן.

כח השבוע האחרון

סיפרנו את המשל מהמגיד מקוטנא זצ"ל נשא את משלו ואמר:

משל לעשיר אחד, שבקש לקשט את טרקלינו בתמונה מרהיבה. חקר ודרש והגיע אל צייר אמן. אמר העשיר לצייר: "רצוני בתמונה היפה ביותר, הנפלאה ביותר, תמונה, שכל רואיה יוקירוה. רצוני, שתקדיש לה את כל עיתותך, את כל כשרונך. רצוני, שתקדיש לה שנה תמימה. ואני מוכן לשלם במיטב. אני אעניק לך מאה זהובים לכל שבוע במשך השנה כולה. ובתום השנה, כשאקבל את התמונה, תקבל עוד מאה אלף זהובים!"

סבר הצייר וקיבל, העשיר עמד בדבורו ושיגר לצייר את מאת הדינרים. דבר שבוע בשבוע. אבל הצייר לא עמד בהבטחתו ולא עמל על הציור, כמובטח. אמת, הוא מתח את הבד על הכן, משך במכחול מעט פה מעט שם. אבל רוב הזמן אכל ושתה והתענג על ממונו של העשיר...

חדש אחר חודש חלף, והשנה הלכה והתקרבה לקיצה. העשיר שיגר אל הצייר את משרתו, לקבוע את סדרי העברת התמונה לטרקלינו. הצייר שמע את השאלה, ונחרד: הן הציור כה רחוק מסיומו! הוא ראה כי מעל בתפקידו, והזניח את חובתו, ומה יעשה ביום פקודה, בתום השנה? לפיכך התפנה מכל עיסוקיו ועמל על השלמת התמונה יום ולילה, בלא הפוגה, במרץ בשקידה, בריכוז, היום האחרון הגיע, הדלת נפתחה, והעשיר עמד בפתח עם הסבלים, משרתיו - ועמד משתאה לנוכח התמונה המרהיבה, עוצרת הנשימה!

והנמשל: בראש השנה שנה שעברה כרת הקב"ה כביכול הסכם בינו לבינינו: הוא יעניק לנו שנה טובה ומבורכת, בריאות ומזון. כמו שאמרו (ביצה טז.) "מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה", והאדם ינצל את הזמן לתורה, למצוות למעשים טובים. והאדם - את הבריאות קיבל, מן המזון נהנה, ואת התחייבותו שלו קיים בעצתיים, זעיר פה זעיר שם, וגם מה שעשה - כאילו כפאו שד, בלא לחלוחית וחיות.

אך לפתע ניסר באויר קול שופרו של אלול, והאדם נחרד. אם יש להאדם שכל - הרי בשבוע זה האחרון ינצל כל רגע בכדי לשפר את הציור כמיטב יכולתו, ואזי לא תהיה חרון אף מפי ה'.